

PAPADOPOL AUREL (1923–2009)

Angela PETRESCU¹, Iorgu PETRESCU²

angelap@antipa.ro

ABSTRACT. AUREL Papadopol (1923–2009) was a great ornithologist, a complete zoologist, a specialist with a wide range of concerns, whose life was profoundly connected to the „Grigore Antipa” National Museum of Natural History from Bucharest and who contributed in an essentially way to the collection reorganization and museum display. He lived as a secluded, modest, with measureless good sense and with a total abnegation for the act of culture. To such a man, whose life and activity remained completely unknown, in the shadow of the museum he redounded and loved, deserves our veneration of his memory as much as possible.

The first ornithologist of „Grigore Antipa” National Museum of Natural History after Robert Ritter von Dombrovski and after an absence of a specialist in that domain in the museum for more than 35 years, Aurel Papadopol was concerned to establish a complete collection of birds from Romanian fauna. Therefore, he made 140 trips (about 500 days in the field) in which he collected more than 2000 ornithological pieces (birds, nests, eggs, pellets, bones, etc.), but also other animals from different groups, he turned account in more than 200 published papers, in exhibitions, public lectures, in broadcastings, lessons with pupils and students, museum guidings, etc.

KEYWORDS: Papadopol, ornithologist, Museum, birds, collection, scientific activity.

În 1995 când Aurel Papadopol a împlinit 70 de ani, în revista Muzeului «Grigore Antipa» am publicat un laudatio dedicat colegului nostru. Din lipsa de spațiu textul a fost redus la minimum. De atunci am rămas cu o

¹ Cercetător științific gr. III la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, București.

² Cercetător științific gr. II la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, București; membru asociat al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

datorie de onoare față de omul, cercetătorul remarcabil Aurel Papadopol a cărei viață și operă trebuie cunoscute de generațiile care urmează și care au și vor avea întotdeauna nevoie de modele.

Aurel Papadopol s-a născut în orașul Sighetul Marmației (Maramureș), la 9 iulie 1923. Tatăl, Gheorghe Papadopol, a fost funcționar, după ce își începuse activitatea ca învățător; mama, Valeria Papadopol, casnică, înainte de căsătorie a fost educatoare. Urmează școala primară și prima clasă de liceu în orașul natal (1930–1932). Paralel ia lecții de vioară până în 1932 când survine decesul mamei. După moartea mamei, tatăl cu cei doi fii, se transferă la Galați. Termină liceul în 1944 la Vaslui. În primăvara anului 1944 își începe stagiul militar pe care-l termină în toamna anului 1946. Revenit în Vaslui se angajează ca pedagog și profesor suplinitor de lucru manual la Liceul Mihail Kogălniceanu. Din anul 1947 este student al Facultății de Științele Naturii, a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. După primul an de facultate se căsătorește cu Eliza Gheorghiu, care-i va oferi toată dragostea și devotamentul până în ultimele clipe ale vieții (2002). A fost, după cum mărturisea chiar dânsul, primul și cel mai sever critic stimulator în realizarea lucrărilor științifice, al articolelor de educație științifică dedicate copiilor și tinerilor, al conferințelor, ilustrațiilor și al nenumăratelor preocupări muzeologice.

Student conștiincios și pasionat, apreciat de profesori, în anul al treilea de facultate este recomandat și încadrat ca preparator la Catedra de Zoologie. I se dă ca temă de cercetare „*Studiul peștilor din bazinele râurilor Moldova și Siret*” pentru care adună și prepară material mult și interesant. Colaborează cu profesorul Mihai Constantineanu la realizarea cursului de Zoologia Nevertebratelor pentru tipar unde dactilografiază și desenează figurile pentru litografie până la grupul Viermi. În această funcție, student încă, este preocupat de îmbogățirea colecțiilor laboratorului și a materialului didactic pentru lecțiile practice de laborator. A desenat și a pictat peste 100 de planșe murale folosite încă zeci de ani după plecarea sa. A refăcut preparatele în lichid, a montat acvarii și terarii, iar în vacanțele de vară a colectat materiale marine și terestre de la Stațiunea Zoologică Marină „Ion Borcea” de la Agigea.

Primele înclinații pentru observarea vieții animalelor le datorează părinților. Tatăl era iubitor și crescător de animale, pasionat de păsări mici cântătoare. Până la terminarea liceului era preocupat de îndeletniciri tehnice și artistice (desen, pictură, muzică), lecturi despre natură, excursii,

sport. Pasionat, încă din liceu învață să prepare piese botanice și zoologice, întocmește colecții de roci, fosile, moluște, insecte, vertebrate, în ideea realizării unui muzeu. Parte din aceste colecții, care au supraviețuit vicisitudinilor războiului, au ajuns în 1951 la Muzeul de Istorie Naturală din Iași.

Foto nr. 1 – Împreună cu copiii la lecțiile de ornitologie

Foto nr. 2 – Pictura pe sticlă la un grup biologic nou, *Apteryx* sp. (kiwi)

În excursiile făcute în jurul orașului Galați (Lacul Brateș, Crapina-Jijila, Lunca Siretului, nordul Dobrogei) și ulterior în jurul orașului Vaslui, era însoțit de fratele său mai mic, Mihai Papadopol, devenit tot biolog, care a onorat în calitate de conferențiar dr. doc. cursul de hidrobiologie al

Facultății de Biologie (Universitatea din București) până la pensionare. Mihai Papadopol, a fost și profesorul nostru de hidrobiologie, a predat studenților o disciplină grea și frumoasă, care nu a mai fost preluată de nimeni după pensionarea sa. A plecat dintre noi, tăcut și neștiut în anul 1992.

Foto nr. 3 – Aurel Papadopol la lucru în colecția de păsări din fauna României

Remarcat de Mihai Băcescu (șef de secție la Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa” din București), în vara anilor 1950–51 când, ca tânăr asistent la Facultatea de Științele Naturii din Iași, lucra la Stațiunea de Cercetări Marine „Ion Borcea” de la Agigea, îi urmează propunerea și din 1951 se transferă la Muzeul „Grigore Antipa”. De atunci a colaborat în cele mai bune condiții cu academicianul Mihai Băcescu, director, coleg și prieten, o jumătate de veac, până în 1989 când se retrag amândoi.

În primăvara anului 1965 își trece cu succes toate examenele de doctorantură, în numai două luni. În paralel face cercetări și începe să pregătească teza. Pe parcurs publică majoritatea datelor într-o suită de lucrări asupra ordinului Charadriiformelor. Modificările ecologice ce se succed în zonele luate în studiu, precum desecarea lacurilor din Lunca Dunării, impun alte cercetări, mai extinse, publicate ulterior. În final, preferă să publice aceste date noi în schimbul renunțării la susținerea unei lucrări de doctorat rezumative, deși avea pregătite texte, scheme și ilustrații, etc.

Din anul 1966 este numit director adjunct al muzeului, funcție care cuprinde și conducerea unei secții (departament), secția de Paleontologie, Vertebrate și Muzeologie.

Problemele majore ale unui muzeu mare, ca acesta, și cele ivite pe parcursul celor 33 de ani de activitate în această funcție, ca refacerea muzeului după devastatorul cutremur din 1977 și după cel din 1986, ș. a., nu au reușit să întrerupă sau să diminueze bogata activitate științifică și muzeologică a lui Aurel Papadopol.

Primul ornitolog al muzeului după Robert Ritter von Dombrowski, Aurel Papadopol, este permanent preocupat de realizarea unei colecții complete de păsări din fauna României. Efectuează peste 140 de deplăsări în teren, aproximativ 500 de zile, în care colectează mai mult de 2000 de piese ornitologice: peste 1500 de păsări (multe rare) din 250 de specii, 170 de ouă de la 47 de specii, alcătuiește o colecție de cuiburi, ingluvii, cranii și alte piese anatomice. Toate acestea au fost valorificate în lucrări și cataloage ale colecției de ornitologie. În plus, a colectat câteva mii de exemplare de nevertebrate (viermi, crustacee, insecte, moluște) și vertebrate (amfibieni, reptile, mamifere), unele rare, iar altele nou semnalate pentru fauna României. Colecțiile ornitologice au sporit cu multe piese interesante, ca urmare a multor schimburi, achiziții și donații inițiate de Aurel Papadopol cu muzee din S.U.A., Cuba, Polonia, Ungaria, Germania, Bulgaria, Canada și cu colecționari români. Această îmbogățire a colecțiilor a necesitat asigurarea și conservarea lor corespunzătoare. De aceea s-a ocupat de conceperea unui prototip de mobilier, pe care l-a desenat pentru proiectanți realizând câteva serii de vitrine expoziționale metalice și dulapuri de lemn pentru colecție.

În cercetările ornitologice a abordat numeroase teme sub multiple aspecte și metode de investigație, care au contribuit la inventarierea avifaunei din diferite zone ale României, la cunoașterea dinamicii sezoniere, a aspectelor zoogeografice, ecologice și sistematice ale unor specii și subspecii de păsări. La acestea se adaugă studiile de anatomie, bazate pe criterii adaptative în legătură cu hrana de bază a speciilor respective și relațiile trofice, lucrările care au tratat migrația, unele aspecte despre zbor și aspecte din perioada de reproducere la diferite specii (*Parus major*, etc.). Din mulțimea acestor lucrări, spre edificare, cităm o lucrare despre *Dendrocopos syriacus* și o alta despre *Dryocopus martius*; o lucrare care lămurște delimitarea subspeciilor de *Alcedo atthis atthis* și *Alcedo atthis ispida*

în România; despre *Falco peregrinus* cu menționarea exemplarelor de *Falco peregrinus brookei* colectate în România; despre hrănirea puilor și relațiile trofice la pițigoii (*Parus major*); despre cuc (*Cuculus canorus*), cu actualizarea și completarea speciilor parazitare la cuib, pe întregul areal al subspeciei nominate *Cuculus canorus canorus*, citând o nouă specie parazitată de cuc, frunzărița, *Hippolais pallida elaeica*; două lucrări despre caracterele anatomice adaptative ale esofagului și stomacului la câteva specii; o lucrare monografică despre *Larus/ argentatus/ cachinnans*, care începuse să cuibărească în București, în jurul anilor 1970. În anul 1964 atestă cuibărirea speciei *Passer hispaniolensis* în România, pe litoralul marin și în sudul Dobrogei. Specia fusese citată de Georgy Almasy în 1898, după un exemplar observat tot în Dobrogea, după aceea nu a mai fost găsită, observată sau citată în lucrările ornitologice ulterioare; colectează și publică datele unui hibrid tipic de *Passer hispaniolensis* × *P. domesticus*, dovedind originea comună și incompleta izolare genetică. Urmărește răspândirea speciei *Oenanthe plechanka*, cunoscută în România exclusiv din Dobrogea, pe care o descoperă cuibărind în sudul Moldovei, în malurile argiloase din zona Brateș (Galați). S-a ocupat de avifauna litoralului Mării Negre și a lacurilor litorale. În iarna din 1970–1971, identifică câteva stoluri de *Acanthis flavirostris flavirostris*, în zona Balta Alba de unde a colectat trei exemplare. Specia fusese semnalată ca nouă pentru avifauna României, în anul anterior în zona Cluj-Napoca. În lucrările ornitologice românești *Gallinago gallinago* era menționată că nu cuibărește în România. Unii ornitologi o considerau cuibăritoare pe baza unei ponde unice colectată în 1928 la Valea lui Mihai și care se află în colecțiile Muzeului Țării Crișurilor din Oradea. Se ocupă de această specie și o găsește cuibărind în zona Sănișlău-Carei. Colectează doi pui nezburați, aflați în colecția Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa” din București.

Pe parcursul anilor, prin alte numeroase lucrări, a pus în evidență avifauna mai multor zone și sectoare din România, mai ales cele care se prezentau ca „pete albe”, sau prea puțin cercetate sub aspect ornitologic ca anumite sectoare din Delta Dunării, Lunca inundabilă a Dunării între Giurgiu și Călărași, lacurile din Câmpia Română de est și nord-est, Podișul Moldovei, Colinele Tutovei, zona Iașului și a Vasluiului. Pentru întregirea cunoașterii avifaunei Câmpiei Române publică încă alte cinci lucrări, două pentru zona Mostiștea și trei pentru avifauna Olteniei. Între lucrările publicate se numără și cele despre avifauna unor rezervații naturale sau refugii

ale păsărilor acvatice: refugiul Sărăturile –Murighiol (Tulcea), Canaraua Fetii și pădurea Hagieni din Dobrogea, Hanul Conachi din Vrancea, lacul și pădurea Snagov. Toate aceste studii sunt cuprinse în peste 120 de lucrări de ornitologie originale, din care 45 sunt publicate în revista muzeului „*Travaux du Museum d’Histoire Naturelle „Grigore Antipa”*”, de la primul volum din 1958 și până în 2002. Altele au apărut în publicațiile Academiei Române, reviste ale unor muzee din țară, *Revista Natura*, *Comunicările Societății de Științe Naturale și Geografie din România* cât și la manifestările internaționale. O serie de articole, lucrări și note, bogat ilustrate, cu caracter științific și de răspândire a cunoștințelor științifice, de popularizare a muzeului, articole omagiale însumează separate peste 120 de titluri. În ultimii ani a colaborat la revista „*România Apicolă*”, unde a publicat numeroase articole despre dăunătorii albinelor, orientarea și comportamentul lor, date de ecologie, precum și asupra necesității înființării unui Muzeu al Apiculturii în România și al istoriei apiculturii românești, cu un prim proiect tematic al muzeului. A publicat o broșură, „*Zborul Păsărilor*”, despre evoluția zborului de la păsările străvechi la cele actuale. Articole cu teme de îndrumări tehnico-biologice și educație ecologică au apărut în diferite reviste didactice, pentru copii și tineri și în revista „*Natura*” și revista „*Vânătorul și Pescarul Sportiv*”. A participat la majoritatea manifestărilor științifice naționale de prestigiu, la sesiunile și comunicările științifice ale muzeelor din țară, în care a publicat lucrări de ornitologie și muzeologie.

În domeniul tehnico–muzeistic a ținut numeroase lecții, prelegeri pentru profesorii de biologie, studenți, muzeografi, preparatori-taxidermiști din diferite muzee, unele în cadrul Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, cu demonstrații practice. Trebuie subliniat faptul că toate lucrările științifice, tehnice, de educație ecologică sau destinate publicului larg și le-a ilustrat singur. La solicitarea Televiziunii Române participă la un ciclu de 14 emisiuni pe teme de ornitologie în care prezintă lecții practice pentru realizarea de colecții și preparate. Cele mai multe erau demonstrații în direct realizate cu concursul elevilor. La Radio România a prezentat peste 140 de emisiuni și interviuri pe teme de biologie, despre viața și obiceiurile animalelor. A asigurat consultanța științifică la trei filme documentare despre păsări și mamifere. A ținut peste 160 de conferințe pentru vizitatorii muzeului, elevi, studenți, asistența de la cluburi și case de cultură, de la Universitatea Populară sau Asociația „*Exotica*” a crescătorilor de păsări de colivie.

A fost mulți ani membru în Comisia tehnico-științifică a Asociației Generale a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi din România, context în care a organizat și două expoziții cu subiect cinegetic în muzeu. A fost membru al Societății de Științe Naturale și Geografie din România. A fost custode onorific al Comisiei pentru Ocrotirea Naturii din cadrul Academiei Române și a publicat lucrări în revista „*Ocrotirea Naturii*”. Din 1975, de când a luat ființă Secțiunea Română a Consiliului Internațional pentru Protecția Păsărilor, a fost membru al acestei secțiuni până în 1982. Este membru fondator al societății ornitologice Române, cu sediul la Cluj-Napoca, din 1990.

Pe plan extern are o bogată corespondență de specialitate. Prin schimburi de lucrări științifice cu specialiști străini obține un număr mare de extrase științifice, volume și monografii. A participat cu lucrări la Conferința Internațională pentru Conservarea Păsărilor Acvatice, la Brno, 1965 și la a X-a Conferință a Secțiunii Continentale Europene pentru Protecția Păsărilor, Mamaia, din 1979. A participat la două deplasări în străinătate, pentru documentare muzeologică și ornitologică în fosta Cehoslovacie în 1964 și în Cehoslovacia, Ungaria și Germania de Est în 1965. Cu acest prilej vizitează numeroase muzee și cercetează colecții și expozițiile publice. A însoțit mai mulți ornitologi din muzee străine în vizita lor la Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, la Academia Română, în deplasările lor pe teren, în Delta Dunării, Dobrogea și Lunca inundabilă a Dunării.

Aurel Papdopol a fost, fără îndoială, un zoolog complet, un specialist cu un evantai larg de preocupări, a cărui viață profesională este legată profund de muzeu, contribuind esențial la reorganizarea colecțiilor, a expoziției, la îmbogățirea și valorificarea lor. Prima vizită la muzeu, își amintea, a fost după război, în 1946. Clădirea era în refacere după bombardamentele din 1944. Alături de extazul față de bogăția pieselor, l-a impresionat adânc starea muzeului de atunci, cu piesele adunate claie peste grămadă. Își aducea aminte, când ne povestea, că a privit totul prin geamul ușii, îndurerat și dezamăgit că muzeul, pe care visase să-l viziteze într-o zi, iar acea zi sosise, tocmai atunci era închis!

Destinul i-a fost favorabil și l-a sortit să fie acela care, timp de 40 de ani, să dăruiască cu pasiune, energie și inteligență, să dăruiască de fapt întreaga viață, acestei instituții.

Între primele activități din muzeu, în afara serviciilor cu publicul, a ghidajelor, a primelor conferințe, o muncă deosebită și susținută a fost și

realizarea textelor explicative din vitrine care la vremea aceea presupunea scrierea lor în peniță și tuș, dar și un desen artistic explicativ pentru public, ilustrat color în acuarelă. Era greu, pentru că această muncă presupunea abilități artistice deosebite. Scrisul era caligrafic, artistic, iar desenul sau acuarelele erau de o frumusețe deosebită. Desenul și pictura au fost munci suplimentare ale tânărului muzograf, dar pe care le-a îndeplinit cu o infinită bucurie și dăruire. În felul acesta a participat la refacerea dioramelor cu fundal pictat din vremea lui Antipa și care erau afectate de la bombardament, a pictat fundale noi la biogrupurile de păsări și mamifere din muzeu. A realizat un grup biologic nou, cu huhurezii polari, *Nyctea scandiaca*, și a renovat grupul de kiwi, *Apteryx* sp., la care a pictat un fundal pe sticlă, iar când lumina se filtra prin această pictură în timpul zilei, vizitatorul avea iluzia imaginii unui diapozitiv mare, uriaș. Aceasta era o metodă muzeotehnică nouă, inventată de Aurel Papadopol, din dragoste pentru muzeu și care suplina prin noutatea ei lipsa dotărilor și a tehnicilor noi la care muzeele nu aveau acces din lipsă de bani.

Foto nr. 4 – Aurel Papadopol și Matei Tâlpeanu în laboratorul de taxidermie al Muzeului „Grigore Antipa”

De-a lungul anilor a realizat șapte expoziții temporare cu diferite teme. A fost solicitat pentru consultări și sugestii la diferite muzee de științe ale naturii din țară: Ploiești, Craiova, Turnu-Severin, Bacău, Deva, Galați, Oradea, etc. Bun cunoscător al tehnicilor de muzeu, a metodelor

de preparare al diferitelor grupe de animale, plante, piese geologice și paleontologice, în 1964 publică manualul „*Confecționarea materialului didactic pentru Științele naturii*”, foarte repede epuizat.

L-am cunoscut pe domnul Aurel Papadopol în 1988, când, ca tânăr muzeograf, am pășit ca om al casei pragul Muzeului „Grigore Antipa”. M-a întâmpinat directorul adjunct, cu fața bucuroasă împodobită cu un zâmbet care te fermeca, cu ochi ageri, negri și discret iscoditori. Îl văd cu ochii minții cum, jenat, încerca să-mi propună să mă ocup în viitor de colecția de păsări, care în curând urma să rămână „fără părinți”, prin pensionarea dânsului. Chipul acela leit chipului bunicului din povestea lui Delavrancea m-a făcut atunci să trădez ecologia acvatică, pentru care dădusem concurs, și să accept să studiez ornitologia, care, la ora aceea, mă speria puțin. Și nu a fost o hotărâre rea pentru că de atunci am avut onoarea să fim colegi și colaboratori și să-i rămânem veșnic recunoscători pentru sfaturile și încurajările pe care ni le-a dat în momentele de deznădejde sau de rătăcire profesională.

Retras la pensie, din septembrie 1989, Aurel Papadopol a continuat să vină să lucreze la muzeu o perioadă ajutând colegii cu sfaturi, idei, cu experiența unei vieți închinată științelor biologice, muzeologiei și să publice în colaborare diferite lucrări. Apoi, când puterile nu l-au mai ajutat să bată drumurile spre „cetate” a continuat să-l bucure veștile despre muzeu până în ultima clipă a vieții, iunie 2009.

Este greu de cuprins în câteva pagini vasta activitate științifică și muzeistică de peste 50 de ani, din viața unui om pasionat și devotat despre care sunt multe de spus. Toate realizările prezentate în linii mari, viața închinată acestor idealuri dedicate științei românești, cunoașterii și ocrotirii naturii, a valorilor pe care le cuprinde, fac cinste numelui său.

„Era tipul de om creator, mereu activ, sub aparența înșelătoare a unui om tăcut. Avea o conduită de admirat, a omului de calitate, a fost un intelectual adevărat. Era un Domn. Mulți ar fi avut de învățat de la Dânsul” (Ladislau Lörincy, 2011).

Aurel Papadopol (1923–2009) a trăit retras, modest, cu un bun simț nemăsurat și cu o dăruirea totală pentru actul de cultură. A fost un prieten discret, care nu a intervenit niciodată brutal în hotărârile și pasiunile noastre. Unui astfel de om, a cărui viață și activitate au rămas necunoscute, în umbra muzeului pe care l-a slujit și l-a iubit, se cuvine să-i cinstim memoria cum știm mai bine. De aceea considerăm aceste rânduri ca un omagiu

sincer, modest, din partea celor pe care i-a ales să-i urmeze în Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa”.

Bibliografie

- [1] Lörinczy, Ladislau, Aurel Papadopol (1923–2009). *Scripta ornitologica Romaniae*, Vol VI, 2011, p. 110.
- [2] Petrescu, Angela, – Ornithologist Aurel Papadopol at the age 70. *Travaux du Museum d’Histoire Naturelle «Grigore Antipa»*, 35, 1995, p. 665–668.